

ТЕТЯНА ГУСАРЧУК

ORCID iD: 0000-0001-8067-4010

доктор мистецтвознавства,
професор кафедри історії української музики
та музичної фольклористики
Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського
(Київ, Україна)
tvhusarchuk@gmail.com

ОСОБИСТІСНИЙ ФЕНОМЕН РЕКТОРА:

КУЛЬТУРОТВОРЧА МІСІЯ АКАДЕМІКА ОЛЕГА ТИМОШЕНКА

Обґрунтовано актуальність дослідження проблеми детермінації творчої діяльності особистісними властивостями музиканта. Підкреслено важливість зворотного впливу змісту діяльності на формування особистості. Узагальнено відповідні напрацювання українських музикознавців стосовно творчості композиторів та музикантів-виконавців. Розглянуто особистісний феномен О. Тимошенка, багаторічного ректора Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського, у контексті найкращих традицій керівництва закладом. Дослідження здійснено з позицій детермінізму із застосуванням категорій особистості, індивідуальності, діяльності. Приділено увагу таким елементам структури особистості (за К. Платоновим), як спрямованість особистості, здібності, характер, досвід. Окремі факти творчої біографії О. Тимошенка інтерпретовано з погляду теорії вчинкової діяльності (за В. Роменцем). Багатоаспектну діяльність О. Тимошенка як хорового диригента, педагога, методиста, організатора освіти, музично-громадського діяча проаналізовано в контексті діяльнісного універсалізму та типології музикантів-універсалів (за О. Комендою). Серед сфер творчої діяльності О. Тимошенка визначено провідну, а саме — діяльність хорового диригента, у надрах якої зароджувалися всі інші, що дає підстави віднести його творчу особистість до типу виконавця-універсала. Такі властивості, як впливовість лідера, комунікативні та організаторські здібності, принциповість та вимогливість, знання людей — чинники майбутньої успішності керівника навчального закладу, — формувалися саме у процесі освоєння і вдосконалення професійної майстерності. З'ясовано комплекс чинників, що сприяли ефективності О. Тимошенка як керівника провідного музичного навчального закладу: обдарованість музиканта, прагнення досконалості й наполеглива праця, як результат — високий професіоналізм, фахова озброєність та широка ерудиція, що забезпечили йому незаперечний авторитет. Унікальності ж особистісному портрету ректора додали толерантність, надзвичайна повага до колег, ініціативність і прагнення підтримати все нове й прогресивне. Доведено, що відданість ідеї розбудови української культури у поєднанні з названими особистісними властивостями уможливили виконання О. Тимошенком високої культуротворчої місії не лише як керівника Академії, а й ширше — у масштабах держави.

Ключові слова: індивідуальність, творча діяльність, універсальна особистість, українська культура, музична освіта, хорове виконавство, історія НМА України ім. П. І. Чайковського.

Постановка проблеми... У загальному колі проблем, досліджуваних спеціалістами різних галузей мистецтвознавства, а також літературознавства,

культурології, психології, однією з найскладніших і найактуальніших сьогодні є проблема детермінації творчої діяльності особистісними властивостями її суб'єктів. Детермінізм, як один з головних пояснювальних принципів наукового пізнання (поряд із принципами розвитку та системності), передбачає пояснення феноменів, що вивчаються, закономірною взаємодією доступних емпіричному контролю факторів і виступає передусім у формі причинності (каузальності) як сукупності обставин, що передують у часі певній події, зумовлюючи її (Петровский, Ярошевский, 1996). Отже, цілком зрозуміло, що серед складного комплексу чинників, які впливають на зміст і характер творчої діяльності, найбільш доступними для спостереження і, відповідно, зазвичай досліджуваними є зовнішні впливи, як-от виховання в родині, освіта, коло спілкування, соціокультурний контекст, національні традиції тощо. Натомість внутрішні, особистісно-психологічні чинники формування стилю творчої діяльності (спрямованість особистості, типологічні ознаки, риси темпераменту, характеру тощо) найчастіше залишаються поза увагою музикознавців, а проте цей напрямок досліджень становить як суто науковий, так і практичний інтерес, адже є надзвичайно важливим у комунікації суб'єктів культурного процесу. Особливо актуальною є психологічна компетентність учасників навчально-виховного процесу на сучасному етапі формування нової — особистісної парадигми освіти, метою якої є виховання індивідуальності, самобутньої творчої особистості, само-спрямованого суб'єкта, здатного з певного моменту до саморозвитку (Слободчиков, Исаев, 1998).

Водночас, проблема «особистість — творча діяльність» має і зворотній вектор, адже особистість — це «... складна соціально зумовлена система психічних властивостей індивіда з притаманною їй психологічною структурою, взаємозв'язками між її елементами, що виявляються і розвиваються у діяльності і поведінці й відповідають конкретній соціальній ситуації життя людини, певному віковому етапу її розвитку» (Копець, 2008, с. 26). Отже, ще одним аспектом проблеми особистісного феномену є дослідження впливу діяльності на формування певних особистісних параметрів, які поступово

набувають якості характерних психологічних процесів та інших складових структури особистості творчої людини. Таким чином, ідеться про діалектику таких категорій, як особистість і творчість, дослідження якої на прикладі творчості П. Чайковського розпочала у своїй докторській дисертації Г. Побережна (1999).

Аналіз останніх досліджень і публікацій... Складність розгляду взаємодії особистісних властивостей музиканта та характеру його творчої діяльності «пов'язана передусім з таємничою сутністю творчості, а також зумовлена необхідністю її комплексного, міждисциплінарного дослідження» (Гусарчук, 2018а, сс. 14–15). Так, Р. Варнава підкреслює, що «... на сучасному етапі розвитку українського музикознавства актуальною є консолідація зусиль представників різних наукових напрямків для якомога більш достовірної ретроспективи психологічного портрету композитора» (2017, с. 184). У сучасному мистецтвознавстві, культурології, музичній педагогіці, зокрема, актуалізуються широкі пізнавальні та виховні можливості диференціальної психології, що сприяє вихованню «... людини завтрашнього дня, людини ХХІ століття — часу, коли мають скластися нові умови для розвитку її когнітивних та креативних можливостей, мають розкритися нові перспективи її духовного збагачення» (Гусарчук, 2003, с. 110).

У працях Г. Побережної (1999), М. Ярko (2003), І. Драч (2005), Л. Кияновської (2008), О. Фрайт (2012), Р. Варнави (2017), Т. Гусарчук (2018б) із різних позицій розглядається композиторська творчість в її обумовленості особистісними рисами митців. Українські музикознавці також приділяють увагу особистісному феномену музикантів-виконавців: праці О. Катрич (2000), Т. Сирятської (2004), І. Сухленко (2004), Ю. Ткач (2012), Т. Гусарчук (2012). Зокрема, продовжується традиція розгляду дихотомічних та троїнних типологій. Так, О. Катрич розглядає індивідуальний стиль музиканта як «... відповідну специфічності його музичного світобачення систему виразових засобів, яка, зберігаючи цілісність, функціонує як опорний чинник переінтонування різних композиторських стилів» (2000, с. 50). При цьому

авторка виокремлює як домінуючу тенденцію два основні виконавські архетипи — аполонічний та діонісійський (2000).

Оскільки академік О. Тимошенко за фахом був хоровим диригентом, звернемо увагу саме на цей вид діяльності музиканта-виконавця. Теоретичну базу розуміння усіх аспектів психології диригентської майстерності, зокрема творчої комунікації диригента з колективом створив на основі власного диригентського досвіду Георгій Єржемський, висвітливши в одній із своїх відомих праць, зокрема, такі питання, як проблеми рухової активності диригента, спілкування та комунікативні процеси, роль навіюваних впливів у структурі диригування, диригування як система взаємодій з музичним колективом (1988).

Здійснюючи аналіз індивідуального виконавського стилю диригентів Національної заслуженої академічної капели України «Думка», Ю. Ткач розрізняє три типи диригентських стилів — раціоналістичний, емоціональний та інтелектуальний, відносячи до першого стиль Н. Городовенка, до другого — стиль П. Муравського і до третього — стиль Є. Савчука. Дослідниця також вказує на взаємодію індивідуального стилю диригента й колективного виконавського стилю — співочих традицій хору, з яким він працює (2012).

У дослідженні особистісних детермінант творчої діяльності засновника і художнього керівника Муніципального камерного хору «Київ» Миколи Гобдича було застосовано ряд типологічних концепцій, а також нетрадиційних методик, унаслідок чого зроблено висновок про те, що хоча виявлені риси особистості митця, поза сумнівом, впливають на різні аспекти його творчої діяльності, усе ж таки визначальним є спрямованість особистості як найвищий — ментальний — щабель її структури, що включає в себе ідеали, принципи, установки, інтереси, мрії тощо (Гусарчук, 2012в).

Безумовно, багатогранні постаті музикантів привертають особливу увагу як особистісні феномени. Серед робіт такого спрямування можна згадати, наприклад, дослідження у світлі особистісних детермінант творчої діяльності видатного вченого, митця, педагога, музично-громадського діяча, одного з

організаторів вищої музичної освіти в Києві Болеслава Яворського, у творчій діяльності якого «... тісно перепліталися і взаємодіяли надзвичайно розвинені психологічні функції інтуїції, логіки, а також відчуття і почуття, виявляючись із різною інтенсивністю і в різних співвідношеннях в залежності від аспекту діяльності» (Гусарчук, 2012г, с. 350). При цьому зауважено, що характеристикою психологічного типу та психосоціотипу геніального музиканта «... безумовно, не вичерпується особистісна індивідуальність, яка завжди багатша за певний тип» (Гусарчук, 2012г, с. 350). Зовсім із інших методологічних позицій розглядає багатоаспектну діяльність музикантів О. Коменда, уводячи поняття діяльнісного універсалізму й універсальної творчої особистості та визначаючи розгалужену типологію останньої (2020).

У межах окресленої проблематики можемо виокремити дослідження особистісного феномену ректорів Київської консерваторії — Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. Увага дослідників до їх постатей є абсолютно природною, адже на чолі провідного музичного освітнього закладу України стояли видатні музиканти, багатогранні харизматичні особистості. І першим у цьому достойному ряду, звичайно, є Володимир Пухальський — «... музикант найвищої кваліфікації та широкого творчого діапазону, унікальний носій культурних традицій, невтомний пропагандист музичного мистецтва, один з фундаторів вищої музичної освіти в Україні та перший директор Київської консерваторії» (Гусарчук, 2012а, с. 121). Виступаючи упродовж усього життя як піаніст — соліст та ансамбліст, В. Пухальський створив власну фортепіанну педагогічну школу, «... будучи багаторічним директором Київського музичного училища, упродовж тридцяти років вів невтомну боротьбу за перетворення його на вищий навчальний заклад. <...> Упродовж 38 років <...> був директором Київського відділення ІРМТ, тож внесок його у перетворення Києва на один із центрів музичної культури важко переоцінити, як і в цілому значення його масштабної діяльності для Києва і України» (Гусарчук, 2012а, сс. 122–123). Діяльність В. Пухальського було розглянуто і з погляду його творчого обдарування, глибинної творчої

спрямованості його особистості, що виявлялася в усіх сферах і, зокрема, у найменш відомій з них — композиторській творчості (Гусарчук, 2013).

Надзвичайно важливий період становлення Київської консерваторії був пов'язаний з діяльністю на посаді її директора Рейнгольда Глієра (1914–1920). «Один із фундаторів національної композиторської школи, ініціативний директор, засновник і організатор студентського оркестру та камерного інструментального ансамблю, музикант-просвітник, критик, публіцист. Диригент, активний громадський діяч, Рейнгольд Глієр як людина і професіонал відзначався мудрістю, справедливістю, надзвичайною працездатністю у поєднанні з доступністю й невимушеністю у спілкуванні з колегами та учнями» (Малозьомова, Копиця, Гусарчук, 2013, с. 53).

Фундаментальні реорганізаційні заходи були здійснені в консерваторії завдяки діяльності ректора-реформатора Івана Ляшенка (1968–1974). У масштабних якісних перетвореннях нашого вишу віддзеркалилися «... глибина, фундаментальність діянь, актуалізація найважливіших напрямків в освітньо-педагогічних, естетико-культурологічних, науково-організаційних напрямках діяльності цієї непересічної особистості» (Малозьомова, Копиця, Гусарчук, 2013, с. 217). «Бентежний дух новатора і могутня енергія діяча, <...> сміливість і розкутість у прийнятті рішень» (Малозьомова, Копиця, Гусарчук, 2013, сс. 219–220) відзначали стиль діяльності ректора І. Ляшенка. Зокрема, залучення до викладання справжніх зірок виконавського мистецтва сприяла «... активному розвитку однієї з найплідніших традицій, а саме — органічному взаємозв'язку навчального процесу з концертною практикою» (Малозьомова, Копиця, Гусарчук, 2013, с. 225). Стиль діяльності Івана Федоровича (він розпочав свою діяльність у консерваторії ще у 1965 р. на посаді проректора з наукової роботи) якнайкраще відповідав духу 1960-х років, настроям шістдесятництва, тому свіжому повітрю, яке відчували діячі культури. Виконати ж свою культуротворчу місію у цей період він як ректор, організатор освітнього процесу зміг саме завдяки своєму особистісному феномену, на який звертали увагу колеги вченого, залишивши теплі слова спогадів. Вплив особистісних рис

на діяльність І. Ляшенка був проаналізований за допомогою концепції психологічних типів К. Юнга, соціонічної теорії та гомеопатичної системи конституціональних типів (Гусарчук, 2002б).

Життєвий і творчий шлях ректора Олега Семеновича Тимошенка висвітлено у монографії «Покликання» (Малозьомова, Гусарчук, 2002). В інших публікаціях розглядаються окремі аспекти його діяльності (Гусарчук, 2008; Малозьомова, Копиця та Гусарчук, 2013; Пучко-Колесник, 2019). Попри це постать О. Тимошенка, який упродовж двох десятиліть очолював провідний музично-освітній заклад України, а загалом чотири десятиліття був у його вищому керівництві, заслуговує на увагу сучасного музикознавства як унікальне цілісне явище в усій його багатогранності як діяльнісних, так і особистісних складових. Для осягнення феномену академіка Олега Тимошенка з'являються все нові можливості — наукові підходи, за допомогою яких видається можливим по-новому осмислити його і усвідомити значення діяльності митця у розбудові української культури.

Мета дослідження — простежити взаємодію історико-культурних, діяльнісних та індивідуально-особистісних чинників у формуванні творчої постаті ректора Олега Тимошенка як визначного явища української музичної культури. Зазначена мета передбачає виконання таких **завдань**:

- виокремити у психологічній та музикознавчій літературі ті категорії та концепції, які могли б утворити методологічну базу для здійснення поставленої мети;

- використовуючи спогади колег, друзів, учнів О. Тимошенка та власні спостереження, відтворити цілісний образ музичного діяча;

- простежити взаємодію різних сфер діяльності О. Тимошенка з погляду концепції діяльнісного універсалізму;

- показати роль діяльнісних чинників у формуванні особистості ректора О. Тимошенка і навпаки — вплив особистісних властивостей на зміст і характер діяльності ректора;

- представити особистісний феномен О. Тимошенка як умову виконання

культуротворчої місії у контексті історичного часу.

Виклад основного матеріалу дослідження... У розгляді особистісного феномену академіка Олега Семеновича Тимошенка та його культуротворчої місії в українській музичній культурі як ректора і ширше — як багатогранної творчої особистості варто звернутися до ряду психологічних категорій, таких, як феномен, особистість, індивідуальність, діяльність, творчість.

У розумінні поняття феномена¹ ми будемо відштовхуватися від таких трактовок: «1. Рідкісне, незвичайне, виняткове явище <...> 2. Явище, єдине в своєму роді, взяте в його цілісності, в єдності з його сутністю й дане нам у досвіді, сприйняте органами чуттів. 3. У філософії І. Канта — явище, що досягається досвідом і протиставляється номену як “речі в собі”» (Бусел, 2003, с. 1319). Тлумачення в суто філософському значенні: феномен — філософське поняття, яке означає явище, що досягається чуттєвим досвідом, об’єкт чуттєвого споглядання, на відміну від його сутнісної основи — номена як предмету інтелектуального споглядання.

Особистість, за визначенням К. Платонова, — це «... конкретна людина як суб’єкт перетворення світу на основі його пізнання, переживання й ставлення до нього» (1982, с. 193). Разом з тим, соціальний аспект далеко не вичерпує категорію особистості: «... будучи категорією багатогранною, особистість ніби узагальнює, вбирає в себе різноманітні блоки, підструктури, параметри <...> даючи можливість розглядати її з різних точок зору та в різних ракурсах» (Цыпин, 2003, с. 7).

Із XVIII століття почали розрізняти поняття особистості та індивідуальності. За К. Юнгом (1998), індивідуальність — це будь-яка психологічна своєрідність і особливість (все, що не є колективним) Зі структурою особистості пов’язує поняття індивідуальності й К. Платонов, підкреслюючи, що жодна з індивідуальних рис сама по собі не надає особистості неповторності, одиничним в особистості є її індивідуальна структура, тобто взаємозв’язок її властивостей (1982). «Індивідуальність — це новий рівень духовного буття, на

¹ Термін має давньо-грецьке походження: *phainomenon* – явище, те, що з’являється.

який піднімається особистість, розвиваючи свої сутнісні сили, — розмірковує Л. Копець. — Як індивідуальність, особистість самобутньо діє, живе як автор, визначає для себе власні моральні імперативи, витворює унікальний та неповторний спосіб життя, свій світогляд, іде за голосом власної совісті. Ніби склавши своєрідний іспит на справжність і цілісність свого внутрішнього «Я», кожного елемента, пройшовши життєві випробування, особистість стає індивідуальністю» (208, с. 34).

Виокремлюючи структурні елементи особистості, можна простежити вплив на творчу діяльність музиканта кожної з них, зокрема спрямованості особистості як концентрації її ментальних аспектів — ідеалів, переконань, інтересів, мрій, цілей, а також досвіду людини, набутого у спілкуванні, навчальній та трудовій діяльності, особливостей психологічних процесів, характеру та здібностей. Утім, відокремлений розгляд впливу кожної підструктури особистості з її розгалуженою системою властивостей має доповнюватися підходом до особистості як до цілісної системи. Так, на необхідності системного міждисциплінарного підходу до вивчення цілісної індивідуальної характеристики людини, як відомо, наполягав В. Мерлін, якому належить розробка концепції інтегральної індивідуальності як «... цілісної характеристики індивідуальних властивостей людини» (1986, с. 22). Найвище ж вираження своєї індивідуалізації людина знаходить у творчій діяльності (Роменець, 2001). Ще О. Лазурський свого часу, визначав здатність до творчості як ознаку найвищого — третього рівня психічного розвитку: «... значна напруженість, інтенсивність душевного життя примушує людину не обмежуватися самим лише пристосуванням до середовища, але прагнути й самій це середовище перетворювати, видозмінювати відповідно до своїх власних нахилів та потреб. Іншими словами, тут ми завжди стикаємося з більше або менше вираженим процесом творчості, в якій би галузі вона не проявлялася — в художній чи матеріальній, в галузі науки, мистецтва або практичного життя» (1982, с. 187).

Однією з найважливіших у розглядуваному ряду понять, залучених для

аналізу творчої діяльності О. С. Тимошенка, є категорія діяльності як такої форми зв'язку людини з середовищем, у якій людина здійснює свідомо поставлену мету. Мотиваційна сфера особистості перебуває у процесі формування, розвитку та реалізації. Особистісною можливістю якості діяльності є здібності (Платонов, 1982).

Монографія, присвячена життєвому і творчому шляху Олега Семеновича Тимошенка не випадково отримала назву «Покликання»¹, адже від найперших кроків назустріч дорослому життю проявлялася та доцентрова сила, що владно «притягувала», вела за собою: це і навчання грі на акордеоні, і участь у створенні шкільних літературно-музичних монтажів, і, нарешті, організація у віці 15 років хору, який на огляді художньої самодіяльності отримав перше місце спочатку у школі, а потім у місті². «Результат вразив як самого Олега, так і його батьків. Ця пригода стала не тільки прикметною, а й знаменною для юнака. Серед безлічі проявів захоплення музикою несподівано виокремився єдиний – співацько-хоровий – напрямок <...> Відчуваючи в собі внутрішні можливості, <...> юнак починає мріяти про хормейстерство як про головний шлях свого життя» (Малозьомова, Гусарчук, 2002, с. 9). Як тут не згадати одну з центральних ідей вчення Григорія Сковороди про щастя — ідею «сродної» праці, найбільш повно викладену у філософському діалозі «Разговор, называемый алфавит, или букварь мира»: «Природа есть первоначальная всему причина и самодвижущаяся пружина. <...> Кратко сказать, *природа* запалает к дѣлу и укрѣпляет в трудѣ, дѣлая труд сладким» (Сковорода, 1983, с. 206). «И сія-то есть вина тому, что во всяком званіи находятся щасливые и нещасливые, спокойные и беспокойные, куражные и унылые» (Сковорода, 1983, с. 217). Отже, Олег Тимошенко дуже рано відчув і усвідомив свою «природу», своє покликання, що визначило його магістральний життєвий шлях і, поза сумнівом, зробило його щасливою людиною.

Хоча, за Г. Сковородою, подальший успішний життєвий шлях Олега

¹ Ідея назви належить Олександрі Іванівні Малозьомовій.

² Олег Семенович народився у м. Кременній, але його дитинство і юність пройшли у м. Рубіжному на Луганщині.

Семеновича уже був визначений від самого початку, адже «охота» і «усердіє» у труді походять саме із божественної природи, все ж таки, окрім природних здібностей для успішної їх реалізації потрібна, принаймні, і ще одна складова структури особистості — характер, передусім волюві якості особистості — цілеспрямованість, наполегливість у досягненні мети, усидливість, систематичність у роботі, терпіння, вміння спрямовувати увагу на головне й відмовлятися від чогось заради чогось, здатність долати труднощі, не зупинятися перед перешкодами. Безумовно, ці властивості, притаманні особистості О. Тимошенка, також стали важливим чинниками його успішності — як у роки навчання у Харківському та Луганському музичних училищах, а далі — у Київській консерваторії, так і на різних етапах його трудової діяльності.

У спогадах про багаторічну співпрацю з О. Тимошенком тодішній проректор з наукової роботи, доктор мистецтвознавства, теж хормейстер за фахом Анатолій Петрович Лашенко розмірковує: «У чому привабливість постаті Олега Семеновича? Думаю, відповідь треба шукати не в площині таланту (хоча і це надзвичайно важливо), а, скоріше, у важелях, які надають реальної сили його задумам і намірам. Для О. Тимошенка — це його професійна озброєність, яка упродовж усього життя не просто супроводжувала його кар'єру, а “запліднювала” її. Це той щасливий випадок, коли його оточення працює синхронно з ним на підставі визнання його особистих музично-мистецьких заслуг» (Малозьомова, Гусарчук, 2002, с. 134).

Із перших років самостійної роботи Олег Семенович «... виявляв неабиякі аналітичні здібності, вміння знаходити кардинальні рішення у розв'язанні будь-яких професійних проблем. <...> Творча біографія О. Тимошенка містить чимало цікавих фактів, які рельєфно віддзеркалюють яскраву творчу обдарованість митця, масштаб його особистості» (Гусарчук, 2008, с. 36). Наведемо лише один із таких епізодів із творчої біографії Олега Семеновича, проаналізувати який допоможе загальноновизнана теорія вчинкової діяльності людини Володимира Роменця (2001).

Отже, у 1960 році випускник диригентсько-хорового факультету консерваторії О. Тимошенко отримав рекомендацію для вступу в аспірантуру, але прийняв, на перший погляд, несподіване рішення — відмовитися від подальшого цілком прогнозованого професійного шляху і їхати за направленням Міністерства культури до Вінниці організувати обласне училище, яке на той момент існувало лише на папері. Як розцінити цей нестандартний крок? Безумовно, тут ідеться про вчинок, який «... є істинним творенням нових форм, якостей психічного насамперед тоді, коли має моральне значення» (Роменець, 2001, с. 195). При цьому «... психологічний момент учинку є підготовчим. У ньому вчинок дозріває суб'єктивно, внаслідок чого людина підготовляє себе до завершальної етичної акції» (Роменець, 2001, с. 196). Видатний український психолог далі пояснює: «Усвідомлення вчинку означає чітке знання його мети, засобів здійснення та суспільних наслідків. <...> Вчинок — це дія всупереч наявному станові речей <...> Це “всупереч” спрямовується також проти внутрішніх сутнісних сил індивіда. <...> Із свідомості усувається одна зі сторін амбівалентності, а другій надається можливість безперешкодно здійснити значну для суб'єкта дію» (Роменець, 2001, с. 198).

Як бачимо, на самому початку своєї трудової діяльності Олег Тимошенко здійснив справжній громадянський Вчинок, прийнявши, безумовно, непросте, але цілком усвідомлене рішення, яке кардинально змінювало його життя, «обіцяло» йому величезну працю, віддачу сил, загрожувало невідомістю, але було вмотивоване переживанням бажаної ситуації та почуттям обов'язку: якщо не я, то хто?

Результати діяльності у Вінниці молодого спеціаліста упродовж трьох років вражають: було споруджено новий навчальний корпус з великою концертною залою, класами, оснащеними музичними інструментами (упродовж дев'яти місяців!); збудовано гуртожиток (у самому центрі міста і впродовж трьох місяців!), сформовано високопрофесійний, переважно молодіжний викладацький колектив, створено хор, оркестр народних інструментів, духовий,

симфонічний оркестри (уже в 1963 році ці колективи успішно виступили під час святкування 600-річчя Вінниці). За дуже короткий термін Вінницьке училище стало одним із методичних центрів у системі музичної освіти. І за кожним кроком його становлення протягом перших трьох років — ініціативність, сміливість, наполегливість лідера. Якщо докладно проаналізувати кожну його стратегічну дію, стане очевидним, що йдеться про вчинки, підтримані колективом одностайців, згуртованих лідером навколо ідеї організації по-справжньому сучасного навчального закладу. Підтвердження цієї думки знаходимо у вчинковій теорії В. Роменця: «У процес підготовки вчинку може бути залучена велика кількість людей, об'єднаних спільною метою. Вчинок одного індивіда виявляється тоді уособленням, завершенням і осмисленням сукупної праці. Ось чому, незважаючи на чітко індивідуальний характер вчинку, він, як жодна інша дія, має суспільний характер» (2001, с. 202).

Організація Вінницького музичного училища була не лише суспільно значущою справою, але й стала джерелом безцінного досвіду, отриманого зовсім молодим директором, — досвідом, який надалі буде використаний та багатократно примножений у діяльності Олега Семеновича як керівника центрального навчального музичного закладу України.

Аналіз особистісного феномену ректора О. Тимошенка продовжимо, використовуючи концепцію Ольги Коменди, яка запропонувала діяльнісно-структурний метод дослідження універсальних творчих особистостей, спираючись передусім на діяльнісну теорію особистості, розроблену Олексієм Леонтьєвим, який, урахувавши соціальні та психологічні компоненти особистості, розглядав її на основі діяльності, уявляючи ядро особистості як складну ієрархію діяльностей людини, що взаємодіють між собою (1975, с. 187).

Саме ця ідея виявилася найбільш відповідною прагненням О. Коменди проникнути вглиб явища особистісного універсалізму, зокрема завдяки погляду видатного вченого на діяльність «... як на систему, струнку ієрархію,

приділення значення не тільки видам і формам діяльності, але, головне, — тим зв'язкам, в які вони вступають одна з одною, центруванню всього спектру діяльностей особистості навколо небагатьох найголовніших (провідних), розгляду діяльності як рухомого, динамічного явища, що несе в собі зміну мотивів і потреб, містить зсуви мотивів на ціль тощо» (2020, сс. 80–81). Дослідниця розробила «комплекс типів музикантів-універсалів Нового часу — універсал-композитор, універсал-виконавець, універсал-музикознавець, універсал-педагог та класичний універсал, зазначивши у висновках, що «... запропонована діяльнісна теорія універсальної творчої особистості <...> дає змогу по-новому, з позицій діяльнісного універсалізму, осмислити особливу цінність універсальної творчої особистості в українській музичній культурі та на просторах світового культуротворчого процесу» (Коменда, 2020, с. 385).

У різні історичні періоди спостерігаються різні тенденції щодо переважання того чи того типу універсальної творчої особистості, оскільки відбувається зміна пріоритетних завдань у суспільстві. «Ключове значення для дослідження універсальної творчої особистості <...> відведено поняттю провідної діяльності, що в рамках концепції діяльнісного універсалізму трактується як діяльність, відзначена масштабністю, тривалістю, цінністю для митця, його сучасників та нащадків, в середині якої зароджуються нові види діяльності» (Коменда, 2020, с. 381). Так, аналізуючи феномен М. Леонтовича з погляду універсалізму, розкриваючи зв'язки між усіма п'ятьма сферами його творчої діяльності, О. Коменда стверджує, що провідною сферою його діяльності була педагогічна робота, яка стала базовою для формування і розвитку інших напрямів діяльності (2017).

Розглядаючи на основі концепції діяльнісного універсалізму творчу діяльність Олега Семеновича Тимошенка, однозначно можемо зробити висновок про те, що він, безумовно, був універсальною творчою особистістю, адже у його діяльності поєднувалася виконавська, педагогічна, методична, широка музично-громадська та масштабна організаторська робота. Однак щодо визначення провідної сфери діяльності та типу універсальної творчої

особистості, до якого належав О. Тимошенко, як видається, варто поміркувати.

З одного боку, як підкреслив Мирослав Скорик у своїх спогадах, незважаючи на те, що Олег Семенович був талановитим хормейстером, який «... успішно працював з різними хорovими колективами, а також прекрасним педагогом, котрий виховав цілу плеяду чудових музикантів, більшу частину свого життя він присвятив організаторській праці. І на цій ниві його досягнення неможливо перебільшити» (Малозьомова, Гусарчук, 2002, с. 99). Разом з тим, оцінка багатогранної діяльності ректора в контексті концепції О. Коменди, все ж таки схиляє до думки про хорове виконавство як провідну діяльність і, відповідно, про тип виконавця-універсала, адже хорове мистецтво було органічною для нього, улюбленою справою, якій він присвятив багато років свого життя. І саме всередині виконавської діяльності, як уже було показано, зароджувалися і розвивалися ті риси особистості О. Тимошенка, які «народили» в ньому лідера, керівника, організатора.

Розпочавши свою діяльність як хоровий диригент, О. Тимошенко був організатором та художнім керівником ряду хорових колективів, серед яких — чоловічий хор індустріального технікуму та мішаний хор Палацу хімкомбінату в м. Рубіжному, дитячий хор Палацу піонерів ім. Л. Ратушної та хорова капела Обласної неврологічної лікарні ім. О. Ющенко у Вінниці, Заслужена хорова капела Південно-Західної залізниці та інші.

На тлі виконавської діяльності відбувалося нарощування нових сфер — організаційна, педагогічна, просвітницька діяльності. Так, своєю педагогічною та методичною працею Олег Семенович, безумовно, зробив вагомий внесок у розвиток хорового мистецтва України як один з провідних професорів кафедри хорового диригування столичного навчального закладу. Викладацька діяльність у Київській консерваторії розпочалася у 1963 році; з 1980 року О. Тимошенко — професор кафедри. «Багатий досвід, ґрунтовна ерудиція, майстерне володіння методикою навчання, зокрема індивідуальним підходом до кожного учня, яскравий артистизм зумовили створення власної школи. Час, відданий студентам з фаху, світло професіоналізму й тепло по-справжньому батьківської

турботи, подаровані вихованцям, проросли благодатними сходами» (Гусарчук, 2008, с. 36). Учнями Олега Семеновича є видатні майстри хорового мистецтва і педагоги — Євген Савчук, Віктор Петриченко, Інесса Шилова, Неллі Величко, Людмила Шумська та інші.

Широка музично-громадська діяльність Олега Тимошенка вплинула на різні сфери музичного життя Києва і України. Усі посади, установи, організації, з якими було пов'язане його життя, важко навіть перерахувати. Зокрема, це робота в Академії мистецтв України як академіка-секретаря відділення музичного мистецтва, у Національній всеукраїнській музичній спілці, одним з організаторів і секретарем якої він був. Президент Асоціації діячів музичної освіти та виховання, член секретаріату товариства «Україна — Світ», член Асоціації європейських консерваторій, академій та вищих музичних шкіл, президент благодійної організації «Зелений хрест України», Голова Наглядових рад Національної заслуженої академічної хорової капели України «Думка» та Київської дитячої академії мистецтв, ініціатор і член журі численних фестивалів і конкурсів...

Організаційно-виховна робота О. Тимошенка на відповідальних керівних посадах розпочалася дуже рано (1953/1954 рр.) — як художнього керівника Палацу культури хімкомбінату м. Рубіжного, пізніше — як директора Вінницького музичного училища і, нарешті, як ректора славетного столичного вишу, у якому він спочатку обіймав посаду проректора з навчальної роботи (з 1966 до 1983 року). З 1983 до 2004 року. Олег Семенович Тимошенко очолював Київську консерваторію.

Одним із найважливіших чинників успішності О. Тимошенка на посаді ректора, безумовно, є те, що він, будучи випускником консерваторії, глибоко сприйняв усі найкращі її традиції та здобутки. За висловом Євгенії Мірошніченко, «... він у цьому колективі — рідна людина, виріс у ньому, знає всіх і вся» (Малозьомова, Гусарчук, 2002, сс. 122–123). Анатолій Лащенко підкреслював у стилі керівництва Олега Семеновича збереження аури, створеної корифеями української музики: «Вона сформувала його самого ще в

ті роки, коли він — молодий проректор — спілкувався з такими особистостями, як Б. Лятошинський, Л. Ревуцький, А. Штогаренко, Н. Рахлін, К. Симеонов, В. Тольба, Г. Верьовка, І. Паторжинський» (Малозьомова, Гусарчук, 2002, с. 133).

Саме про багаторічний досвід Київської консерваторії йдеться у передмові до видання «Академія музичної еліти України», де Олег Тимошенко відзначає найважливіші етапи на її непростому, але славному шляху, починаючи від процесу її організації та становлення (Лашенко, Малозьомова та Гусарчук, 2004).

Діяльність О. Тимошенка на посаді ректора розпочалася у дуже непростий і відповідальний період історії України: «З середини 1980-х років світ змінювався буквально на очах. Горбачовська “перебудова” давала надію на повернення радянської спільноти на магістральні шляхи людської цивілізації. В Україні то був час піднесення народного руху, коли боротьба за права людини, національне відродження й демократизацію суспільства набуло масового характеру і обумовило справдження вікових сподівань українського народу — здобуття незалежності, народження суверенної Української держави. У нових соціально-історичних умовах <...> головне завдання закладу — постійне вдосконалення навчального процесу, досягнення високого мистецького рівня — стає особливо актуальним, адже професійна елітарна художня культура є базовою основою суспільства, фактором його консолідації, важливим чинником державотворення. <...> Важливою рисою діяльності ректора було вміння збирати найкращі мистецькі сили, згуртовувати їх навколо ідей розвитку української музичної культури, збереження славетних традицій вітчизняних педагогічних шкіл, водночас запровадження сміливих експериментальних новацій, зорієнтованих на сучасний досвід. <...> У співпраці ректорату, Вченої ради та всього колективу консерваторії народжувалися концептуальні рішення, спрямовані на вдосконалення навчального процесу» (Малозьомова, Копиця та Гусарчук, 2013, с. 246).

Олег Семенович мудро згуртував навколо себе дуже сильну команду,

здатну як генерувати ідеї, так і ефективно їх реалізовувати, що забезпечувалося професіоналізмом, авторитетністю та організаційними якостями членів ректорату. Поряд із ректором працювали Віктор Антонович Дженков — проректор з навчальної роботи, заслужений діяч мистецтв України, Людмила Євгеніївна Цвірко — проректор з ідейно-виховної та творчої роботи, заслужена артистка України, Іван Арсенійович Котляревський — проректор з наукової роботи, доктор мистецтвознавства, член-кореспондент Академії мистецтв України, заслужений діяч науки і техніки. Пізніше посаду проректора з наукової роботи обіймав Анатолій Петрович Лащенко — доктор мистецтвознавства, член-кореспондент Академії мистецтв України.

Розповідаючи про нову сторінку в історії консерваторії, яка розпочалася із проголошення державної незалежності України, О. Тимошенко зазначає: «Розуміючи особливе місце і роль творчого навчального закладу в процесі гуманізації суспільства, збереження і примноження духовної, мистецької скарбниці народу, інтеграції України у європейський і світовий культурний процес, колектив вузу проводить значну роботу по національно-духовному відродженню у галузі музичної культури та високопрофесійного виховання творчої молоді» (Лащенко, Малозьомова та Гусарчук, 2004, с. 10).

Зусилля усього колективу консерваторії на чолі з ректором призвели до історичної події — надання навчальному закладу нового статусу: за високі педагогічні та науково-творчі досягнення, значний внесок у розвиток музичної культури держави Указом Президента України від 5 вересня 1995 року № 816/95 Київській консерваторії було надано статус Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського.

Олег Семенович Тимошенко зробив вагомий внесок у справу підвищення міжнародного авторитету вишу, у становлення її як одного з науково-культурних центрів на мапі Європи. Яскраве свідчення цього — прийняття НМА України ім. П. І. Чайковського — першої серед вищих музичних закладів колишнього Союзу — до Європейської асоціації музичних академій, консерваторій та музичних шкіл. За ректорства О. С. Тимошенка в Академії

були відкриті нові кафедри — історії української музики, народної творчості, комп'ютерних технологій, старовинної музики, теорії та історії культури, оперної режисури, а також Центр музичної україністики, лабораторії, відкрито спеціалізовану вчену раду із захисту докторських дисертацій. Ряд студентських колективів, передусім студентський хор та симфонічний оркестр, отримали можливість виїжджати закордон і здобули світову славу.

Масштабна діяльність О. С. Тимошенка на благо української музичної культури отримала заслужені оцінки й відзнаки: Народний артист України, академік Академії мистецтв України, О. С. Тимошенко був нагороджений орденами «За заслуги» II і III ступенів, «Знак пошани», Почесною відзнакою Президента України (1996), Золотою медаллю Академії мистецтв України (1999) та іншими медалями.

Розмірковуючи над феноменом особистості Олега Тимошенка, задаєш собі питання: як розцінювати його життєвий і творчий шлях з погляду хроносу¹ життєтворчості? Психологи діагностують вік людини не за критерієм кількості прожитих років, а за внутрішнім станом та образно-настрояним змістом останніх опусів (Савицька, 2008). Отже, стосовно міри життя, Н. Савицька підкреслює, що воно вимірюється не кількістю прожитих років, а їх дієвістю: «... більше прожив той, хто більше перестраждав, передумав, пізнав, побачив, здійснив» (2008, с. 140). До цього додамо висловлювання Григорія Сковороди із «Саду божественних пісней» (Піснь 30 «Осінь нам проходить, а весна пришла»): «Не красна долгою, но красна добротою, Как піснь, так и жизнь» (1983, с. 59). Серафим Саровський же проповідував, що «... в кінці, якщо життя прожите не марно, залишаєшся з тим, з чим народився — наївністю, довірою, любов'ю, вдячністю» (Савицька, 2008, с. 151). Любов до людей, довіра і вдячність справді були рисами, глибоко притаманними особистості О. Тимошенка. А ще — рідкісна, дорогоцінна властивість, яку підкреслила у своїх спогадах Ніна Олександрівна Герасимова-Персидська: «Можна сміливо

¹ Хронос – персоніфікація часу в давньогрецькій міфології. Згідно з легендою, він народив вогонь, повітря і воду, а вже від цих стихій пішли покоління богів.

сказати, що Олег Семенович зберіг істинну молодість та її головну рису: вміння не боятися йти назустріч новому і навіть, може, несподіваному, бачити перспективи» (Малозьомова, Гусарчук, 2002, с. 107).

Висновки. Проведене дослідження особистісного феномену ректора Олега Тимошенка показало, наскільки важливим, а точніше — визначальною для успішного виконання ним відповідної його посаді високої культуротворчої місії є його індивідуальність, у структурі якої слід особливо відзначити такі складові: здібності та ранній, відповідний до них вибір основної життєвої лінії, риси характеру і як результат поєднання першого і другого — набутий професіоналізм, висока фахова озброєність, і звідси — авторитетність як керівника творчого вишу.

У діяльності О. Тимошенка надзвичайно яскраво проявилася дія двох базових структур особистості — спрямованості особистості на будівництво української культури у різних її сферах, усіма засобами і в різних, зокрема і складних соціоісторичних умовах, а також дуже раннього досвіду лідера, керівника колективу, отриманого ще до вступу в консерваторію — і як хорового диригента, і як директора палацу культури у м. Рубіжному, і у студентські роки в консерваторії, і у Вінницькому музичному училищі, — усього того досвіду, що сформував лідера, ефективного організатора музичної освіти та музично-громадського діяча з надзвичайно широкою амплітудою інтересів і дій. Спрямованість особистості визначила, своєю чергою, налаштованість на новації, ініціативність та підтримку нових перспективних ідей. Ефективність діяльності лідера також багато в чому завдячувала й стилю керівництва, який відзначався, — що підкреслюють практично всі автори спогадів про Олега Семеновича, — толерантністю, людяністю, повагою до колег і студентів у поєднанні з принциповістю та вимогливістю. Олег Семенович, проживши змістовне, насичене й плідне життя, повністю виконав свою земну місію професіонала, вчителя, вихователя, лідера-керівника, Людини.

Перспективи подальших розвідок у вказаному напрямі. У контексті

антропологічної парадигми розвитку, у якій його метою визнається формування яскравої індивідуальності, творчої, трансгресивної особистості, як видається, дедалі відчутніше будуть актуалізуватися проблеми дослідження особистісних детермінант творчої діяльності, стилю діяльності, зокрема музиканта. На цьому тлі варто виокремити проблему формування і діяльності керівника, лідера колективів різних профілів і рівнів, адже йому, навіть в умовах цілком демократичного суспільства. Належать ключові позиції в організації, згуртуванні колективу на засадах високих професійних критеріїв, запровадження індивідуального підходу у керівництві та навчально-виховному процесі, якщо йдеться безпосередньо про керівництво навчальним закладом. Із огляду на актуальні завдання освіти та виховання уявляється корисним вивчення досвіду керівництва навчальними закладами (до речі, не лише позитивного і не лише на найвищому рівні, а й на різних його щаблях), адже досвід минулих поколінь є безцінним для поколінь прийдешніх: він демонструє передусім високі стандарти для наслідування та надихає на їх вдосконалення.

Список використаної літератури і джерел

1. Бусел, В. Т., упоряд., 2003. *Великий тлумачний словник сучасної української мови*. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун».
2. Варнава, Р., 2017. *Психологічний портрет композитора як джерело пізнання «образу автора» (на прикладі Бориса Лятошинського та Василя Барвінського)*. Дис. канд. мистецтвознавства. Львівська національна музична академія ім. М. В. Лисенка.
3. Гусарчук, Т. В., 2008. Вихователь хормейстерів. *Українська культура*, 2008, 2 (лютий), с. 36.
4. Гусарчук, Т. В., 2013. Володимир Пухальський: феномен творчої особистості. *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*, 4 (21), сс. 60–77.
5. Гусарчук, Т. В., 2002а. Музикознавство та диференціальна психологія (До проблеми творчого індивідуального стилю). У кн.: І. Безгін, ред. *Мистецькі обрії'2000*. Київ: КНВМП «СИМВОЛ-Т», сс. 103–111.
6. Гусарчук, Т. В., 2002б. Особистість І. Ф. Ляшенка та індивідуальний стиль діяльності вченого. *Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*, 16, сс. 32–45.
7. Гусарчук, Т. В., 2018а. Особистість як детермінанта індивідуального стилю музичної діяльності. У кн.: *Мистецька освіта в європейському соціокультурному просторі XXI століття*, II Міжнародна науково-практична конференція, Мукачєво, 19–20 квітня 2018 р. Мукачєво: МДУ, сс. 13–16.
8. Гусарчук, Т. В., 2012а. Постать першого директора Київської консерваторії В. Пухальського в історії української музичної культури. У кн.: *Митець і його творчість у просторі сучасної культури*, Всеукраїнська науково-практична конференція, Суми, 7–8 червня 2012 р. Суми: Сумський ДПУ ім. А. С. Макаренка, сс. 121–123.
9. Гусарчук, Т. В., 2012в. Творча діяльність Миколи Гобдича в аспекті особистісної детермінації. *Українське музикознавство*, 38, сс. 222–235.

10. Гусарчук, Т. В., 2012г. Феномен Б. Л. Яворського у світлі особистісних детермінант творчої діяльності. У кн.: *Діалог культур: Україна — Греція*, III Міжнародна науково-практична конференція, 20–21 вересня 2012. Київ: НАКККиМ, сс. 346–351.

11. Гусарчук, Т. В., 2018б. *Феномен творчої індивідуальності композитора в інтонаційній драматургії духовних творів (на матеріалі українського музичного мистецтва)*. Дис. доктора мистецтвознавства. Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського.

12. Драч, І. С., 2005. *Аспекти вияву композиторської індивідуальності у сучасній культурі (на матеріалі творчості В. С. Губаренка)*. Дис. доктора мистецтвознавства. Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського.

13. Ержемский, Г. Л., 1988. *Психология дирижирования. Некоторые вопросы исполнительства и творческого взаимодействия дирижера с музыкальным коллективом*. Москва: Музыка.

14. Зеленский, В. В. и Ельяшевич, А. М. ред., 1998. *Лекции по юнговской типологии*. Перевод с английского М. Пазиной. Санкт-Петербург: Б.С.К.

15. Катрич, О., 2000. *Стиль музиканта-виконавця (теоретичні та естетичні аспекти): дослідження*. Київ-Дрогобич: Відродження.

16. Кияновська, Л. О., 2008. *Мирослав Скорик: людина і митець*. Львів: Бібліотека журналу «Ї».

17. Коменда, О. І., 2017. Постаць Миколи Леонтовича у світлі концепції творчого універсалізму. *Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*, 120, сс. 225–252.

18. Коменда, О. І., 2020. *Універсальна творча особистість в українській музичній культурі*. Дис. доктора мистецтвознавства. Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського.

19. Копець, Л. В., 2008. *Психологія особистості*. 2-ге вид. Київ: КМ Академія.

20. Лазурский, А. Ф., 1982. Классификация личностей. В кн.: Ю. Гиппенрейтер, В. Романова, ред. *Психология индивидуальных различий: Тексты*. Москва: Издательство Московского университета, сс. 179–198.

21. Лашенко, А. П., 2004. *Академія музичної еліти України : Історія та сучасність: До 90-річчя Національної музичної культури України імені П. І. Чайковського*. Київ: Музична Україна.

22. Леонтьев, А., 1975. *Деятельность. Сознание. Личность*. Москва: Политиздат.

23. Малозьомова, О. І. та Гусарчук, Т. В., 2002. *Покликання. Життя і творча діяльність О. С. Тимошенка*. Київ: Музична Україна.

24. Малозьомова, О. І., Копиця, М. Д. та Гусарчук, Т. В., 2013. Київська консерваторія. Етапи історії. У кн.: В. Рожок, ред. *Національній музичній академії України імені П. І. Чайковського 100 років*. Київ: Музична Україна, сс. 12–277.

25. Мерлин, В. С., 1986. *Очерк интегрального исследования индивидуальности*. Москва: Педагогика.

26. Петровский, А. В. и Ярошевский, М. Г., 1996. *История и теория психологии : в 2 т. Т.1*. Ростов н/Д : Феникс.

27. Платонов, К. К., 1982. *Система психологии и теория отражения*. Москва: Наука.

28. Побережна, Г. І., 1999. *Діалектика особистості і стилю*. Дис. доктора мистецтвознавства. Національна музична академія України імені П. І. Чайковського.

29. Пучко-Колесник, Ю. В., 2019. Феномен учителя: хорова школа Олега Семеновича Тимошенка. *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*, 1 (42), сс. 103–119.

30. Роменець, В. А., 2001. *Психологія творчості*. 2-ге вид. Київ: Либідь.

31. Савицька, Н. В., 2008. *Хронос композиторської життєтворчості*. Львів: Сполом.

32. Сирятська, Т., 2004. Артистична енергетика та її вплив на формування визначальних рис виконавського стилю. *Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*, 37, сс. 190–198.

33. Сковорода, Г. С., 1983. *Вірші. Пісні. Байки. Діалоги. Трактати. Притчі. Прозові переклади. Листи*. Київ: Наукова думка.

34. Слободчиков, В. И. и Исаев, Е. И., 1998. Антропологический принцип в психологии развития. *Вопросы психологии*, 6, сс. 3–17.
35. Сухленко, И., 2004. Характерные черты личности Глена Гульда как основа его исполнительского стиля. *Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*, 37, сс. 241–249.
36. Ткач, Ю. С., 2012. *Індивідуальний виконавський стиль диригента-хормейстера: теоретичні та практичні аспекти (на прикладі Національної заслуженої академічної капели України «Думка»)*. Автореф. дис. канд. мистецтвознавства. Національна музична академія України імені П. І. Чайковського.
37. Фрайт, О. В., 2012. Фортепіанна спадщина як вияв психологічних рис особистості Миколи Лисенка. *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*, 15, сс. 34–38.
38. Цыпин, Г. М. ред., 2003. *Психология музыкальной деятельности. Теория и практика*. Москва: Академия.
39. Юнг, К. Г., 1998. *Психологические типы*. Перевод с немецкого С. Лорие. Минск: Попурри.
40. Ярмо, М., 2003. Психоаналітичні виміри індивідуального композиторського стилю: методологія питання. *Матеріали до українського мистецтвознавства*, 2, сс. 211–217.

References

1. Busel, V.T. ed., 2003. *Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy* [Large explanatory dictionary of modern Ukrainian language]. Kyiv; Irpin: VTF «Perun».
2. Varnava, R., 2017. Psychological portrait of the composer as a source of knowledge of «image of the author» (on the example of Borys Liatoshynskyi and Vasyl Barvinskyi). Ph.D. in Art History. Thesis. Mykola Lysenko Lviv National Music Academy.
3. Husarchuk, T. V., 2008. Vykhovatel khormeistriv [Educator of choirmasters]. *Ukrainska kultura*, 2 (February), p. 36.
4. Husarchuk, T. V., 2013. Volodymyr Pukhalskyi: fenomen tvorchoi osobystosti [Volodymyr Pukhalskyi: the phenomenon of creative personality]. *Chasopys Natsionalnoi muzychnoi akademii Ukrainy imeni P. I. Chaikovskoho*, №4 (21), pp.60–77.
5. Husarchuk, T. V., 2000a. Muzykoznavstvo ta dyferentsialna psycholohiia (Do problem tvorchoho indyvidualnoho styliu) [Musicology and differential psychology (As to the problem of creative individual style)]. In: I. Bezhin, ed. *Mystetski obrii'2000*. Kyiv: KNVMP «SYMBOL-T», pp. 103–111.
6. Husarchuk, T. V., 2002b. Osobystist I. F. Liashenka ta indyvidualnyi styl diialnosti vchenoho [Personality of I. F. Liashenko and his individual style as a scientist]. *Naukovyi visnyk natsionalnoi muzychnoi akademii Ukrainy imeni P. I. Chaikovskoho*, 16, pp. 32–45.
7. Husarchuk, T. V., 2018a. Osobystist yak determinanta indyvidualnoho styliu muzychnoi diialnosti [Personality as a determinant of individual style of musical activity]. In: *Art education in the European socio-cultural space of the XXI century*, II International Scientific and Practical Conference, Mukachevo, April 19–20 2018. Mukachevo: MDU, pp. 13–16.
8. Husarchuk, T. V., 2012a. Postat pershoho dyrektora kyivskoi konservatorii V. Pukhalskoho v istorii ukrainskoi muzychnoi kultury [The figure of the first director of the Kyiv Conservatory V. Pukhalsky in the history of Ukrainian musical culture]. In: *The artist and his work in the space of modern culture*, All Ukrainian Scientific and Practical conference, Sumy, June 7–8. Sumy: Sumskiy pedagogichnyi universytet imeni A. S. Makarenka, pp. 49–60.
9. Husarchuk, T. V., 2012c. Tvorchia diialnist Mykoly Hobdycha v aspekti osobystisnoi determanatsii [Mykola Hobdych's creative activity in the aspect of personal determination]. *Ukrainske muzykoznavstvo*, 38, pp. 222–235.
10. Husarchuk, T. V., 2012d. Fenomen B. L. Yavorskoho u svitli osobystisnykh determinant tvorchoi diialnosti [B. L. Yavorsky's phenomenon in the light of personal determinants of creative activity]. In: *Dialog kultur: Ukraina – Hretsiia*, III International Scientific and Practical Conference, Kyiv, September 20–21. Kyiv: NAKKKiM, pp. 346–351.
11. Husarchuk, T. V., 2018. *The phenomenon of the composer's creative individuality in the intonation drama of spiritual works (on the material of Ukrainian musical art)*. Doctor of Art History. Thesis. P. I. Tchaikovsky National Academy of Music of Ukraine.

12. Drach, I. S., 2005. *Aspects of manifestation of composer's individuality in modern culture (on the material of V. S. Hubarenko's work)*. Doctor of Art History. Thesis. P. I. Tchaikovsky National Academy of Music of Ukraine.
13. Erzhemskiy, H. L., 1988. *Psikhologiya dirizhirovaniya. Nekotorye voprosy ispolnitel'stva i tvorcheskogo vzaimodeistviya dirizhera s muzykal'nym kollektivom* [The psychology of conducting. Some questions of performance and creative interaction of the conductor with the musical group]. Moskva: Muzyka.
14. Zelenskii, V. V. & Eliashevich, A. M. ed., 1998. *Lektsii po yungovskoi tipologii* [Lectures on Jung's typology]. Translated from English by M. Pazina. Sankt-Peterburh: B.S.K.
15. Katrych, O., 2000. *Styl muzykanta-vykonavtsia (teoretychni ta estetychni aspekty): doslidzhennia* [Musician-performer style (theoretical and aesthetic aspects): research]. Kyiv; Drohobych : Vidrozhennia.
16. Kyianovska, L. O., 2008. *Myroslav Skoryk: liudyna i mytets* [Myroslav Skoryk: person and artist]. Lviv: Biblioteka zhurnalu «Yi».
17. Komenda, O. I., 2017. *Postat Myloly Leontovycha u svitli kontseptsii tvorchogo univarsalizmu* [The figure of Mykola Leontovych within the concept of creative universalism]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi muzychnoi akademii Ukrainy imeni P. I. Chaikovskoho*, 120, pp. 225–252.
18. Komenda, O. I., 2020. *Universal creative personality in Ukrainian musical culture*. Doctor of Art History. Thesis. P. I. Tchaikovsky National Academy of Music of Ukraine.
19. Kopets, L. V., 2008. *Psykhohohiia osobystosti* [Psychology of personality]. 2nd ed. Kyiv: KM Akademiia.
20. Lazurskii, A. F., 1982. *Klassifikatsyiia lichnostei*. In: Yu. Hippenreiter, V. Romanova, ed. *Psikhologiya individual'nykh razlichii: Teksty* [The Psychology of Individual Differences: Texts]. Moskva: Izdatelstvo Moskovskogo universiteta.
21. Lashchenko, A. P., 2004. *Akademiia muzychnoi elity Ukrainy. Istoriiia ta suchasnist: Do 90-richchia Natsionalnoi muzychnoi kultury Ukrainy imeni P. I. Tchaikovskoho* [Academy of the musical elite of Ukraine: History and modernity: To the 90th anniversary of the P. I. Tchaikovsky National Academy of Music of Ukraine]. Kyiv: Musychna Ukraina.
22. Leontiev, A., 1975. *Deiatelnost. Soznanie. Lichnost* [Activity. Consciousness. Personality]. Moskva: Politizdat.
23. Maloziomova, O. I. & Husarchuk, T. V., 2002. *Poklykannia. Zhyttia i tvorcha diialnist O. S. Tymoshenka* [Calling. Life and creative activity of O. S. Tymoshenko]. Kyiv: Muzychna Ukraina.
24. Maloziomova, O. I., Kopytsia, M. D. & Husarchuk, T. V., 2013. *Kyivska konservatoriia. Etapy istorii*. In: V. Rozhok, ed. *Natsionalnii muzychnii akademii Ukrainy imeni P. I. Chaikovskoho 100 rokiv* [100 years of P. I. Tchaikovsky National Academy of Music of Ukraine]. Kyiv: Muzychna Ukraina, pp. 12–277.
25. Merlin, V. S., 1986. *Ocherk integralnogo issledovaniia individualnosti* [An outline of the integral study of individuality]. Moskva: Pedagogika.
26. Petrovkii, A. V. & Iaroshevskii, M.G., 1966. *Istoriiia i teoriia psikhologii: v 2 t.* [History and theory of psychology: in 2 vol.]. Vol.2. Rostov n/D: Feniks.
27. Platonov, K. K., 1982. *Sistema psikhologii i teoriia otrazheniia* [System of psychology and reflection theory]. Moskva: Nauka.
28. Poberezhna, H. I., 1999. *Dialectics of personality and style*. Doctor of Art. Thesis. P. I. Tchaikovsky National Academy of Music of Ukraine.
29. Puchko-Kolesnyk, Yu. V., 2019. *Fenomen uchytelia: khorova shkola Oleha Semenovycha Tymoshenka* [The phenomenon of the teacher: the choral school of Oleg Semenovych Tymoshenko]. *Chasopys Natsionalnoi muzychnoi akademii Ukrainy imeni P. I. Chaikovskoho*, 1(42), pp. 103–119.
30. Romenets, V. A., 2001. *Psykhohohiia tvorchosti* [Psychology of creativity]. 2nd ed. Kyiv: Lybid.
31. Savytska, N. V., 2008. *Khronos kompozytorskoi zhyttietvorchosti* [Chronos of composer's creative life]. Lviv: Spolom.
32. Syriatska, T., 2004. *Artystychna enerhetyka ta yii vplyv na formuvannia vyznachalnykh rys vykonavskoho styliu* [Artistic energy and its influence on the formation of defining features of

performing style]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi muzychnoi akademii Ukrainy imeni P. I. Chaikovskoho*, 37, pp. 190–198.

33. Skovoroda, H. S., 1983. *Virshi. Pisni. Baiky. Dialohy. Traktaty. Prytchi. Prozovi pereklady. Lysty* [Poems. Songs. Fairy tales. Dialogues. Treatises. Parables. Prose translations. Letters]. Kyiv: Naukova dumka.

34. Slobodchikov, V. I. & Isaev, E. I., 1998. Antropolohicheskii printsyp v psikhologii razvytiia [Anthropological principle in developmental psychology]. *Voprosy psikhologii*, 6, pp. 3–17.

35. Sukhlenko, I., 2004. Kharakternye cherty lichnosti Hlena Hulda kak osnova eho ispolnitelskoho stilia [Glen Gould's personality traits as the basis of his performing style]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi muzychnoi akademii Ukrainy imeni P. I. Chaikovskoho*, 37, pp. 241–249.

36. Tkach, Yu. S., 2012. *Individual performance style of a conductor-choirmaster: theoretical and practical aspects (on the example of the National Honored Academic Chapel of Ukraine «Dumka»)*. Ph.D. in Art History. Thesis. P. I. Tchaikovsky National Academy of Music of Ukraine.

37. Frait, O. V., 2012. Fortepianna spadshchyna yak vyiv psykhologichnykh rys osobystosti Mykoly Lysenka [Piano heritage as a manifestation of psychological personality traits of Mykola Lysenko]. *Chasopys Natsionalnoi muzychnoi akademii Ukrainy im. P. I. Chaikovskogo*, 2 (15), pp. 34–38.

38. Tsypin, H. M. ed., 2003. *Psikhohiia muzykalnoi deiatelnosti* [Psychology of musical activity]. Moskva: Akademiia.

39. Yunh, K. H., 1998. *Psikhohicheskije tipy* [Psychological types]. Translated from German by S. Lorie. Minsk: Popurri.

40. Yarko, M., 2003. Psykhoanalitichni vymiry indyvidualnoho kompozytorskoho styliu: metodohiia pytannia [Psychoanalytic dimensions of individual compositional style: methodology of the question]. *Materialy do ukrainskoho mystetstvoznavstva*, 2, pp. 211–217.

TETIANA HUSARCHUK

ORCID iD: 0000-0001-8067-4010

Doctor of Art Criticism, Associate professor,

Professor at the Department of Ukrainian

Music History and Musical Folklore,

Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine

(Kyiv, Ukraine)

tthusarchuk@gmail.com

RECTOR'S PERSONAL PHENOMENON:

CULTURAL MISSION OF ACADEMICIAN OLEG TYMOSHENKO

The relevance of the study as to the problem of determining the creative activity by personal characteristics of the musician is substantiated. The importance of the reverse influence of the content of activities on formation of personality is emphasized. The related works of Ukrainian specialists in art history about composers work and musicians are analyzed and summarized. The personal phenomenon of Oleg Tymoshenko, longtime rector of Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine, is considered within the context of the best traditions of institution management. The research is carried out from the standpoint of determinism applying the categories of personality, individuality, activity. Attention is paid to such elements of personality structure (according to K. Platonov) as personality orientation, abilities, character, experience. Some facts of Oleg Tymoshenko's creative biography are interpreted from the point of view of the theory of behavioral activity (according to V. Romenets). The multifaceted activity of Oleg Tymoshenko as a choir conductor, educator, methodologist, organizer of education, music and public figure is analyzed within the context of activity universalism and typology of musicians-universals (according to O. Komenda). The leading sphere among Oleg Tymoshenko's creative activity was, namely, activity of the choir conductor, in the depths of which all others were born, which gives grounds to attribute his creative personality to the type of the universal performer.

Such qualities as influence of the leader, communicative and organizational skills, his commitment to principles and demanding features, understanding of people — are factors of future successful head of the educational institution – were formed during process of mastering and improving of his professional skills. A set of factors that contributed to the effectiveness of Oleg Tymoshenko as a head of leading music educational institution are the following: talent of the musician, striving for perfection and hard work, and as a result — high professionalism, professional armament and broad erudition, which gave him undeniable authority. Tolerance, extraordinary respect for colleagues, initiative and desire to support everything new and progressive added to the uniqueness of the rector's personal portrait. The devotion of Oleg Tymoshenko to the idea of Ukrainian culture development together with his above-mentioned personal qualities made his high cultural mission possible, not only as the head of the Academy, but also broadly – on a national scale.

Keywords: *individuality, creative activity, universal personality, Ukrainian culture, music education, choral performance, history of Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine.*

Стаття надійшла до редакції 15.07.2020